

היה זה לפני עשרות שנים, היכל כולל "חזון איש" של אז גדוש וצפוף מפה לפה, מאות מתפללים עומדים דחוקים בעת שהיום הקדוש והנורא פורש כנפיו, בית המדרש עטוף במרובד טליתות ובו דמויות הוד, גדולי תורה ובחירי תלמידי ה"חזון איש".

"כל נדרי" נסתיים זה עתה, הדיה הרועמים של שאגת האמן האדירה וברכת שהחיינו עודם מהדהדים בחלל ובפתע בתוך הדמויה נשמע קול צלול קורע את הדממה "יודל, מה עם ה..." הקול קולו של הגאון המופלא רבי יחזקאל ברטלר, בפנותו אל רעהו הגאון רבי יהודה בויאר, כשהוא מבקש להמשיך את משאם ומתנם בלימוד לפני תפילת כל נדרי.

כזאת היתה שקיעותו בלימוד, פורצת גבולות זמן ומקום כל היום היא שיחתו!

("אמרי יחזקאל")

כ"ק הרבי מקלויזנבורג: "דרשת כל נדרי" נאמרה ברגש רב, רובה בבכיות: הרבה לדבר בצורך לפייס את התורה הקדושה על שפגמנו בה ובכבודה תוך הבטחה וקבלה לעתיד ...

מוציאים ספרי התורה, וכל אשר יראת ה' נוגע ללבו יגש בחרדה לפייס את התורה ובושה תכסה פניו בהתבוננו כמה זמן התבטל מן התורה. ויחבק וינשק את ספרי התורה ויקבל על עצמו במחשבתו בקבלה גמורה מכאן ולהבא להיטיב דרכו: לשים כל עסקיו יומם ולילה בלימוד התורה, כל אחד כפי יכולתו - לקבל על עצמו שיעור גפ"ת ערב ובוקר.

רבינו היה מזהיר שאת הקבלות שמקבלים בעת הנישוק לא יוציאו בפה, כי זה נחשב שבועה בספר תורה, אלא יקבלו זאת במחשבה, וכן לא יאחזו בספר התורה. ("הליכות חיים" ליל יוה"כ פ"ע עיי"ש)

סיפרה מרת שמחה ליהמון, בתו הצעירה של החת"ס:

למרות שבירת הונגריה היא בודפסט, היה מקובל מדורי דורות להכתיר את המלך בעיר פרשבורג.

יום הכתרתו של המלך פרדיננד נקבע ליום הכיפורים. אבא הצטער מאד על כך מכיון שידע כי על ידי זה יחללו יהודים רבים את היום הקדוש. כל המאמצים שעשו פרנסי הקהילה לדחות את חגיגות יום ההכתרה עלו בתוהו.

באותו ערב יום כיפור אבא לא חזר הביתה מבית הכנסת למרות שביום זה מצוה לאכול, והמשיך להתפלל עד הצהריים. אחר חצות היום כיסו לפתע עננים שחורים את השמים וגשמי זעף ירדו מלווים ברוחות עזות. נהר הדנובה עלה על גדותיו, שערי הכבוד וכל הקישוטים שהכינו במשך שבועות ונתלו ברחובות נהרסו. טקס ההכתרה נדחה עד לאחר סוכות!

("מפיהם" ועיי"ש)

יום הכיפורים תשמ"ט, האחרון לחייו של הגאון ר' יונה יוסף ארנטורי, רב בית כנסת הגר"א בבני ברק, זמן תפילת מנחה. רחש עובר בין המתפללים "הרב שכח ללבוש את הקיטל?!" ואכן הרב ניצב על מקומו מעוטר בטלית וחולצה... היתכן?!

קרובי משפחה התארחו בביתו ביום כיפור והאישה נרדמה בצהרי היום בחדר בו הונח הקיטל. הרב לא סיפר על כך דבר לאיש, ומנע בתוקף מבעלה שהגיע מאוחר יותר להעירה... לתפילת מנחה ירד הרב ארנטורי מעוטר בטלית, בחולצה ובכתר מלכות!

("זכר רב")

יום הכיפורים אינו חל לעולם בימים ראשון, שלישי ושישי, אלא בימים שני, רביעי, חמישי ושבת קודש.

והטעם, כתב רבי יצחק אייזיק מקורין, לפי שמצינו במשנה במסכת כלים: "ויש במה שנברא ביום הראשון טומאה, בשני אין בו טומאה, בשלישי יש בו טומאה, ברביעי אין בו טומאה, בחמישי אין בו וכל שנברא ביום השישי יש בו טומאה."

ביאור הדברים - ביום הראשון נבראו הארץ והמים, וכלי חרס ומשקין שמקבלים טומאה. ביום שני נברא הרקיע ואין בו טומאה. ביום שלישי נבראו האילנות, וכלי עץ מקבלים טומאה. ביום רביעי נתלו המאורות ואין בהם טומאה. בחמישי נבראו עופות ודגים, ואם עשו מהם כלים אינם מקבלים טומאה. בשישי נבראו חיות ובהמות, שרצים והאדם, וכלים העשויים מעצמותיהם ומעורותיהן מקבלים טומאה.

לפיכך יום הכיפורים, שכולו טהור, אינו חל אלא ביום טהרה! ("כתנת עולם" הביאו "אוצר הידיעות" עמ' ק"א כלים י"ז י"ד)

מוחה של תשובה

ד"ר גונשר היה במקצועו וטרניר, והגיע למשרה הרמה של סגן מושל המחוז בקוזניץ'. הוא היה רגיל לדבר על היהודים בבז ובזלזול, לפיכך ראשי הקהילה היו נמנעים מלבוא לפניו בעניני הקהילה והשתדלו להתקבל אצל מושל המחוז.

שמועות היו מהלכות שהוא משומד ואשתו יהודיה, אך לא עלה על לב מישהו לחקור בדבר עד יום הכיפורים של שנת ת"ש.

עם פרוץ מלחמת העולם השנייה, הגיעו הנאצים לקוזניץ' והחלו חוטפים יהודים לעבודת כפייה. ד"ר גונשר הלך ברחוב לתומו, לפתע ניגשו אליו שני חיילים ושאלוהו: "יהודי?" הוא לא היסס לרגע והפליט תשובה גאה: "יהודי!"

הולכייהו עם עוד יהודים לחצר המשטרה, הביאו ספר תורה והגישוהו לפניו, והקצין אומר: 'קרע ושרוף!' פני הד"ר חוורו כסיד וענה: "לא, חלילה לי מלעשות זאת".

מיד החלו להכותו מכות איזמות ועינוהו עינויים קשים עד שחשבו שנפח נשמתו, ואז עזבוהו. עם רדת הלילה זחל לביתו, ואמר לאשתו שאי אפשר לו להשאר בקוזניץ' מפני הבושה.

החליטו לנסוע לזליכוב. בדרכם עצרו משמר על הגשר ואמרו לו שאם רצונו לעבור, עליו לומר עשר פעמים: "אני יהודי - חזיר." והוא אומר: "יהודי אני, אבל לא חזיר". היכוהו מכות רצח, לבסוף נתנוהו לעבור.

בזליכוב חי זמן קצר, לפני מותו ביקש שיאמרו עמו וידוי ויקברוהו בקבר ישראל. יהודי קוזניץ' מילאו את בקשתו וקברוהו לא הרחק מהאוהל של המגיד מקוזניץ'.

אחר מותו התקרבה אשתו אל היהדות, כיום היא עובדת בגיטו בעזרה ציבורית.

(ספר "קידוש השם" - ארכיון רינגבלום "עונג שבת")

מנהגי קהילות ישראל

לוב - לאחר תפילת שחרית של ערב יום הכיפורים הביאו קערות גדולות של אוכל לבית הכנסת. וכל הקהל - בלי הבדל בין עניים ובעלי יכולת - היו מסובים ואוכלים ומאחלים שנה טובה ואיחולים טובים. מלבד המצוה להרבות בסעודות ביום זה יש בזה גם הזדמנות למחול איש לחברו ולהתפייס עמו.

שני ספרי התורה העומדים ליד החזן ב"כל נדרי" נקראים 'ספר כל נדרי' ו'ספר סמוך', ומצוותם נמכרת בסכומים גדולים. שני הספרים הללו נבדקו בידי מגיה מ"בראשית" ועד "לעני כל ישראל", את עלות הבדיקה שילמו קוני המצוות האלה. (ילקוט מו)

בקהילות רבות נהגו להוציא ל"כל נדרי" את כל ספרי התורה ויש מקפידים להוציא שבעה ספרים בלבד. הספר הראשון נמכר בכסף רב, והזוכה הוא "בעל כל נדרי" ומברך ה"שהחינו".

בגדד - קודם "כל נדרי" פונה החכם לקהל ומברך: "תזכו לשנים רבות", מזכיר את ההלכה: "עבירות שבין אדם לחברו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חברו, רבותי, מחלו זה לזה" והקהל עונה כמקהלה: "מחלנו". (כתר שם טוב ח"ו)

מורדיסטן - לאחר תפילת ערבית רבים לומדים מסכת יומא, כשהחכם מתרגם אותה לכורדית. בין מוסף למנחה קוראים בספר יחזקאל את הנבואה על בנין הבית השלישי.

תונים - מעלים לתורה את כל המתפללים, ובעל הקורא חוזר על הקטע של ה"שלישי". טעם המנהג הוא לתת למגיעים לבית הכנסת רק ביום כיפור לעלות לתורה לפחות פעם בשנה.

לא נהגו יהודי תוניסיה לכרוע ב"סדר העבודה" אלא הם מסתפקים בהשתחויה. נראה כי חששו שמא יראה הדבר חלילה כחיקוי המוסלמים הכורעים גם הם חמש פעמים ביום.

לוב - נהגו לתרגם הפטרת ספר יונה לארמית וערבית, אותו קוראים הציבור מתוך ספרים בכתב יד יפה ומיוחד. כל משפחה המכבדת את עצמה היתה רוכשת ספר. (ילקוט מנהגים)

ראיתי חרדים לדבר ה' שמדקדקים לפרוע כל מה שחייבים לחבריהם קודם יום הכיפורים, אפילו אם לא תבעום מעולם, כדי שלא ימצא המקטרג אחריהם מאומה. (יוסף אומץ"ן תתקפ"ג)

תימן - בערב יום כיפור היינו באים ואומרים: "אבא סלח לנו". מתכופפים לפניו ובוכים, אבא שם את ידיו על ראשנו ואומר את הפסוקים: "הסולח לכל עונכי", "הגואל משחת חייכי", "המשביע בטוב עדייך" ומברך אותנו. ("נר לשולחן שבת" מפי ידידי הר"ה ג"ע ח' - תהלים ק"ג)

סיפר שמש הקלווי בסלוצק, רבי שמואל וונדרוב, לגאון רבי יחזקאל אברמסקי, בליל יום הכיפורים הראשון לבואו של רבי יחזקאל לסלוצק:

"עוד זוכר אני את רבינו הרידב"ז שהיה עומד על רגליו כל היום הקדוש, מכניסו ועד צאתו, ובלילה למד את כל מסכת יומא!" מיד ענהו רבי יחזקאל ברוח נמוכה: "אמנם נכד הרידב"ז אני, לוקח נכדתו, והנני הרב באתריה דמור... אבל מבטיח אני לכם שאיני מסוגל לאף אחד משני הדברים שהזכרתם, לא לעמוד על רגלי בצום במשך יממה שלימה, וגם לא ללמוד את כל מסכת יומא במשך הלילה". (מלך ביופיו)

כתב הגאון האדר"ת: "סיפר לי המשולח, הר"ר אברהם מלובין, שראה בתוך מסכת כתובות של הגאון רבי משה לייב, רבה של אויווע, סבו של מרן רבי חיים עוזר:

במה שאמרו 'מת בערב יום הכיפורים סימן רע לו' (כתובות קג). שאין הכוונה בערב יום הכיפורים ביום ט' בתשרי אלא בליל יום הכיפורים עצמו, והוא משום שיום הכיפורים אינו מכפר רק ביומו, על כן כשמת בליל יום הכיפורים הוא סימן רע, אבל הנפטר בערב יום הכיפורים הוא ככל ימות השנה.

ולפלא הוא שלבו הגיד לו דבר זה, שהרב הצדיק הזה רבי משה לייב נפטר באמת בערב יום הכיפורים!" (עובר אורח)

הורה הרב מברסק לאחד כי הוא צריך לאכול ביום כיפור. ראה רבינו שהוא מהסס, אמר לו: "אין לכם מה לחשוש, אני לא מאכיל איסורי לאינשי..."

(תורת זאב)

מכתבו של האדר"ת לגאון רבי ישראל זכריה שטרן משאוול

נסתפקתי במה שארע עמי אשתקד, שחליתי בין כסה לעשור, והוזהרתי שלא לזוז ממיטתי זיז כלשהו וקרוב לעשרה ימים לא בא מאכל לפי, רק רוטב בשר, חלב, יין וכיוצא בזה.

וכן ציוו עלי לעשות ביום צום הקדוש. בעוונותי הוכרחתי לטעום חצי שיעור. ואף כי ברוך ה' המחלה רפתה ממני, לא יכולתי לצום, והיה בזה חשש סכנת נפשות אם לא הייתי טועם כל הכ"ד שעות. והכינו לי מעט רוטב בשר, מעט יין ומעט חלב. ובמשך כל הלילה והיום שתייתי קרוב לשני שלישי כוס ואולי עוד פחות, וברוך ה' מזה שבתי לאיתני.

והנה בביתי היה מנין, אך לא הלכתי להצטרף עמהם זולת מה שקראוני לתורה. ושמונה עשרה התפללתי סמוך למיטתי, ואחר כך התפללתי מבלי להרבות בתנועות, כחוקי המחלה.

ועלה בלבי בעת שטעמתי חצאי שיעור אם צריך ברכה בכל פעם בפני עצמו. אף שלא הסחתי דעתי לטעום לאחר זמן כדי אכילת פרס, והחמרתי על עצמי להפסיק יותר מעשר דקות, אבל על כל פנים הרי מלכתחילה חישבתי לאכול בדרך זו ואולי אין זה היסח הדעת.

אך יש לומר שהאיסור של אכילת יום הכיפורים שהוא בכרת עושהו להיסח הדעת גמור. וכפי שמצינו שאם בירך המוציא וזכר שלא הבדיל צריך לברך שוב המוציא, שהרי אסור לו לאכול לפני הבדלה, והוי הפסק והיסח הדעת. (או"ח רע"א ה') ואם כן ק"ו איסור כרת החמור, דכיון שהאוכל צריך להשמוע שלא יצטרפו שני השיעורים הוי היסח הדעת לגמרי מאכילתו הראשונה, והיה צריך לברך בכל פעם שאוכל.

ואולי יש לומר דכיון שההפסק הוא לצורך אכילתו, הוי כאחד שבירך וזכר שלא האכיל את בהמתו, שאף שאסור לו לאכול עד שתאכל, לא חשוב היסח הדעת שיצריכו לברך שנית, אפילו שאסור לו לאכול מן התורה. אם כן גם בנידון שלנו שההפסק משום אכילתו לא חשוב הפסק.

בשעת מעשה הרהרתי את הברכה לצאת ידי ספקותי, כעצת הצ"ח. ("הרשות בידו, אבל אינו מחוייב לעשות כן!" ברכות כ: ועיי"ש) כאשר שבתי לאיתני ויכולתי לעיין בספרים, עיינתי בספרים שאצלי ולא מצאתי מאומה, מכלל שדבר זה פשוט היה לרבותינו ז"ל שאין להסתפק בו כלל.

ובטובו יודיענו הוראתו הקדושה בשיעור כדי אכילת פרס. נשבר לבי בקרבי בזכרי שבעיקרי תורה כמו אכילת פרס אנו מגששים כעיוור באפילה ואין לנו קבלה מיוחדת דבר ברוך, וכמו שיעור כזית ורביעית ואמה. אלי' דוד. ("מורה" תשרי תשנ"ב ועיי"ן "זכר יהוסף" רי"ג)

שנה אחת הגיע לערלוי, ליום הכיפורים, אל הגאון רבי שמעון סופר, בעל "התעוררות תשובה" בנו, הגאון רבי אברהם סופר שהתגורר באיטליה וכיהן כרבה של העיירה גוריציא.

והנה בעיצומו של יום, באמצע תפילת מוסף וסדר העבודה. ניגש אליו שמש בית הכנסת ואמר לו שאביו קורא לו. מיד קם ופנה אל אביו, שהורה לו לעלות ללא דיחוי לעזרת הנשים... כדי להגיד לאישה פלונית שתלך הביתה ותשכב לנוח להקל עליה הצום. והסביר: "אישה חולנית היא וסובלת עכשיו יסורים בשל החום השורר בעזרת הנשים".

היסס הבן ולא מיהר ללכת, לא היה זה לפי כבודו להכנס לעזרת הנשים... אולם רבינו ה"התעוררות תשובה" דחק בו ופקד עליו שיעשה מיד כדבריו: "וכי זו דרכו של מורה הוראה בישראל?!" מעשה זה עשה רושם גדול. ראו כן השתוממו כיצד בעוצם קדושת היום ועבודתו הנשגבה יש בלבו של הרב הדאגה לשלומה ובריאותה של אישה. (רבינו שמעון סופר)